

ПЕДАГОГІЧНІ АКМЕ ВІДОМОГО ХІРУРГА М.П. ТРИНКЛЕРА

З метою оцінювання внеску в педагогічну науку у статті розглянуто педагогічні погляди хірурга М.П. Тринклера, а саме його ставлення до викладання, до студентів, а також його відзнаки в науковій діяльності. Відзначено його досягнення в ораторському мистецтві під час лекцій.

Ключові слова: викладацька діяльність, лекція, медичний університет, анатомічний музей, гурток.

Сучасне реформування вищої освіти має враховувати не тільки новітні технології навчання, а також вдалі доробки минулого. Тобто слід звернути увагу на спадщину, яку нам залишили відомі вчені, дослідники, які мали досвід не лише в певній галузі, а ще й у викладанні. Так, наприклад, лікарі, заслуги яких відомі на весь світ, докладали багато зусиль, аби вдосконалити викладання свого предмета. Їх винаходами користуються й зараз. Проте ще бракує праць, у яких було б досліджено погляди лікарів-педагогів. Велика кількість лікарів були викладачами, і одним з найбільш відомих лікарів-педагогів був Микола Петрович Тринклер (1859–1925 рр.).

Існує багато джерел, де б йшлося про особистість вченого М.П. Тринклера як видатного хірурга [1–5]. Як свідчить аналіз літератури, постать відомого лікаря є цікавою не лише з погляду його хірургічної діяльності, а ще й з позиції педагога, адже він одночасно працював викладачем. На жаль, на сьогодні дослідниками ще недостатньо висвітлено його педагогічні погляди.

Мета статті – на основі проведеного аналізу наукової літератури схарактеризувати педагогічні погляди відомого хірурга М.П. Тринклера.

Нещодавно, у 2009 р., виповнилось 150 років з дня народження М.П. Тринклера, і медикам сьогодення слід ще раз нагадати про заслуги вченого, який зробив чимало для Харківської хірургічної школи.

Становлення відомого хірурга як педагога, наставника студентської молоді, відбулося під впливом його учителя В.Ф. Грубе, естонця за походженням, який вивчав медицину в Дерпті, закінчив університет в 1850 р., до 1859 р. був морським лікарем у Кронштадті, а з 1859 р. його було обрано ординарним професором у Харкові.

У другій половині ХІХ ст. хірургічні клініки медичних факультетів двох університетів – в Харкові та Києві – стають справжніми осередками хірургічної науки і практики на Україні. В.Ф. Грубе стає головним ініціатором і засновником Харківського медичного товариства (ХМТ) у 1861 р., метою якого було об'єднання зусиль лікарів з вивчення, удосконалення та застосування всіх галузей медицини. ХМТ мало великий вплив на розвиток громадсько-медичної думки лікарів далеко за межами Харкова. За виняткову сумлінність В.Ф. Грубе заслужив велику пошану медичної громадськості, яка обрала його довічним почесним головою Харківського медичного товариства [1].

На цьому заслуги Вільгельма Федоровича не закінчуються, адже саме йому вдалось розгледіти в особі свого студента М.П. Тринклера неабиякі здібності, які дали йому змогу в майбутньому стати видатним ученим, талановитим педагогом і вражаючим хірургом.

М.П. Тринклер народився 19 листопада 1859 р. в Петербурзі у сім'ї дрібного урядовця. Сидячи за гімназійною партою, він виявив схильність до математики та фізики, але особливо цікавився гуманітарними науками та мріяв завершити свою освіту на історико-філологічному факультеті у Дерпті. Але життя внесло свої поправки, та за наполяганням рідних М.П. Тринклер вступив на медичний факультет Харківського університету.

Микола Петрович мав широку ерудицію не тільки в галузі спеціальних пізнань, але й з інших фундаментальних медичних дисциплін і навіть із суміжних спеціальностей, мав практичне знайомство з методами наукових досліджень, видатні здібності та працьовитість. Його лінгвістична підготовка (вільно володів трьома іноземними мовами – німецькою, французькою та англійською) відкривала доступ до джерел іноземної літератури. Всі ці заслуги сприяли тому, що він став стипендіатом на кафедрі для підготовки до професорського ступеня по кафедрі клінічної хірургії.

У 1900 р. М.П. Тринклера обирають на факультеті до приват-доцентів, де він починає читати лекції з хірургії черевної та грудної порожнин. До викладацької роботи Микола Петрович приступає ще будучи ординатором у хірургічній клініці професора В.Ф. Грубе.

Після захисту дисертації на звання доктора медичних наук, з 1900 р., він вже починає систематично читати лекційний курс на медичному факультеті Харківського університету та не припиняє викладацької діяльності до самої смерті.

У березні 1905 р. його призначають екстраординарним професором Харківського університету по кафедрі хірургічної патології з десмургією та з вивчення про вивихи та переломи, а в червні 1910 р. він стає ординарним професором. Ставши завідувачем кафедри, він одразу ж узявся за фундаментальне переобладнання операційної, в якій було створено спеціальні окремі передопераційна та хлорформаторська, налагоджено асептичні умивальники, проведено електрику, обладнано перев'язочну.

Професор приділяв багато уваги питанням викладання: він любив молодь та в повному значенні слова возився з нею. Він організовував студентські гуртки, на яких слухав і активно обговорював студентські доповіді.

Теоретичні лекції чергувалися з лекціями клінічними, якими Микола Петрович вмів захоплювати своїх слухачів. Така особливість М.П. Тринклера як педагога була спрямована на те, щоб, як він казав, студент “був спроможний переконатися у корисному використанні цього теоретичного скарбу на практиці біля ліжка хворого [2]”.

“Клініцист у душі, він зміг представити кафедру хірургічної патології настільки цікавою пропедевтичною клінікою, що слухачі третього курсу не помічали різкого переходу з воєнного шпиталю до факультетської хіру-

ргічної клініки [3]”. Читання лекцій з операційної було перенесено до аудиторії університету.

Лекції з теоретичної хірургії читалися в аудиторії з демонстрацією патолого-анатомічних і хірургічних препаратів. При цьому широко використовувалась багата колекція патологоанатомічного музею. Клінічні лекції читались безпосередньо у клініці та були тісно пов’язані з практичними заняттями. М.П. Тринклером було значно розширено колекцію препаратів і переобладнано музей. Як відомо, музей є невід’ємним компонентом у вивченні анатомії, оскільки він сприяє досягненню мети навчання та виховання студента. Анатомічні препарати – це сукупність ідеї, великої праці та досконалості витвору рук анатома, дослідника, вченого. Препарати музею дають студентам змогу послідовно перейти від зображення препарату на площині в атласі до розуміння його об’ємних характеристик. Це, без сумніву, спрощує візуальне сприйняття препаратів студентами, що вивчають анатомію.

Лекції Миколи Петровича користувались великою популярністю, залишали в студентів незгладимий слід. В його лекціях глибокий внутрішній зміст поєднувався з простотою й ясністю викладу. Він володів рідкісною здатністю донести до своїх слухачів основне, найголовніше в темі, зовсім не турбуючись про зовнішній ефект, він давав велику кількість наукового матеріалу, освітленого практичною думкою.

Оскільки теорію було тісно пов’язано з практикою, жодна більшменш важка операція не проходила без участі студентів старших курсів. Як правило, у клінічних операційних завжди були присутні лікарі, які стажувались, та студенти. Тут знаходилась спеціальна дошка, на котрій було прикріплено спеціальний великий аркуш білого цупкого паперу. На ньому професор вугіллям або фарбами фіксував хід операції. Розбираючи процес операції, він докладно відповідав на питання слухачів. Такий розбір вражав як студентів, так і лікарів.

Великі знання вченого та багата різностороння хірургічна практика, знайомство з роботою провідних клінік Європи, багата ерудиція та виняткові особисті якості М.П. Тринклера якнайкраще відповідали створенню в клініці умов, необхідних для підготовки кваліфікованих хірургів. Він говорив так: “Якщо вчитель-піаніст витрачає на правильну постановку пальців свого учня іноді роки, – при чому треба пам’ятати, що піаніст грає на неживому предметі, то вчитель-хірург повинен вимагати від своїх учнів спритності, швидкості, особливої м’якості під час обробки живих тканин [4]”.

У 1913 р. М.П. Тринклера було затверджено керівником факультетської хірургічної клініки. До клініки Микола Петрович прийшов у розквіті наукової, педагогічної та практичної діяльності. Він багато в чому сприяв підвищенню її авторитету в науковому світі, перетворив її на науково-практичну школу хірургії.

У своїй викладацькій діяльності він виявляв виняткову м’якість у ставленні, терплячість у роз’ясненні важких, іноді заплутаних, питань хі-

рургії. За чуйність, доброту та сердечність, виключну скромність його завжди любили студенти.

Спогади учнів Тринклера дають нам змогу оцінити видатні якості Миколи Петровича як хірурга. Його учень, А.А. Арендт, згадував: “М.П. Тринклер блискуче володів оперативною технікою. Операція проводилась майже без слів, за абсолютної тиші, завжди за певним, чітко відпрацьованим планом, з чітким розмежуванням обов’язків кожного з його помічників. Вона протікала майже безкровно. Все робилося точно та швидко, з упевненістю і твердістю... Студенти та лікарі виходили з операційної з глибокою вірою в хірургію [5]”.

М.П. Тринклер залишив значущу наукову спадщину. Його перу належить 80 наукових праць (не враховуючи дрібних нотаток, рефератів і рецензій), в яких виявлялись виключна об’єктивність та сумлінність вченого.

Останньою науковою працею вченого стала праця “Основи сучасного лікування ран”, яку він завершив у квітні 1925 р. У книзі використано досвід сорокарічної хірургічної діяльності самого автора та погляди щодо цієї проблеми видатніших вітчизняних і зарубіжних хірургів. Як істинний педагог, М.П. Тринклер адресує її, перш за все, студентам-медикам та молодим лікарям, строго послідовно, дохідливо та доказово викладаючи аналізовані питання. Учні видатного хірурга згадували, що його улюбленою фразою була: “Вчіться лікувати рани, бо гарно зроблену операцію поганим післяопераційним лікуванням зведете до нуля, а погано виконану гарним лікуванням доведете до блискучого результату”.

Результати наукових праць і практичної хірургічної діяльності М.П. Тринклера неодноразово наводились як у вітчизняних, так і в зарубіжних підручниках. Спілкування із зарубіжними клініками та вченими сприяло більшій відточеності його педагогічної майстерності. Про широку відомість М.П. Тринклера в науковому світі говорить також той факт, що йому надсилали на рецензування праці, висунуті на Нобелівську премію. Після того, як він двічі підготував обґрунтовані рецензії, його запросили зайняти кафедру у Стокгольмі.

У Ростові-на-Дону М.П. Тринклер організував показовий хірургічний шпиталь, який став школою підготовки висококваліфікованих хірургів для Червоної Армії. У 1912–1914 рр. М.П. Тринклер був головою Державних екзаменаційних комісій у Москві, Харкові, Києві. Його виняткова тактовність, делікатність, увага до студентів-випускників і турбота про них відігравали значну роль в успішному проведенні державних іспитів.

Неодноразово професора М.П. Тринклера запрошували на роботу в інші університети. Окрім кафедри у столиці Швеції, йому пропонували зайняти кафедру хірургії в Московському університеті. Його було обрано на хірургічні кафедри у Краснодарі та Баку. Але М.П. Тринклер відхилив ці заманливі пропозиції, залишившись відданим Харкову, який став для нього рідним.

Сучасники підкреслювали також надзвичайну скромність Миколи Петровича. Він не прагнув справити враження на слухачів, навіть мова його

го під час лекцій була сповнена простоти, без жодних стилістичних хитрощів. Такою була й мова його наукових праць: простою, ясною, зрозумілою навіть не дуже підготовленому читачеві, але суворо науковою за змістом.

Автору монографії про М.П. Тринклера А.Н. Лебедеву, який 10 років працював під його керівництвом, пощастило бувати в майстра вдома. Він повністю переконався в тому, що Микола Петрович був не тільки чудовим хірургом, але мав непересічну особистість і різнобічну обдарованість. У нього вдома біля вікна стояв відкритий рояль з розкладеними на ньому нотами. На стінах висіли ним самим написані маслом картини. В основному то були пейзажі. Він любив музику та сам добре грав на роялі, його музичні імпровізації високо оцінювались спеціалістами, любив живопис й сам володів кистю художника [4].

Висновки. Перспективним напрямом подальшого пошуку є порівняння поглядів М.П. Тринклера як педагога з досвідом інших лікарів, які ще займались викладацькою діяльністю з метою оцінювання їхнього внеску в педагогічну науку.

Список використаної літератури

1. Грубе В.Ф. [Электронный ресурс] / Вильгельм Федорович Грубе. – Режим доступа: <http://www.rulex.ru/01040360.htm>.
2. Петрова З.П. Заслуженный профессор Украинской республики Николай Петрович Тринклер (к 150-летию со дня рождения) / З.П. Петрова, Ж.М. Перцева // Международный медицинский журнал. – 2009. – № 4. – С. 112–115.
3. Кудинцев И.В. Николай Петрович Тринклер. Биографический очерк / И.В. Кудинцев // Н.П. Тринклеру. Сборник в честь сорокалетия научной, врачебной и педагогической деятельности. – Х. : Госиздат Украины, 1925. – С. 7–22.
4. Лебедев А.Н. Н.П. Тринклер / А.Н. Лебедев. – Л. : Госиздат. мед. литературы, 1962. – 79 с.
5. Арентд А.А. Памяти проф. Н.П. Тринклера (к 30-й годовщине со дня смерти) / А.А. Арентд, М.С. Сокол // Новый хирургический архив. – 1955. – № 2. – С. 87–88.

Сиренко О.П. Педагогические акме известного хирурга Н.П. Тринклера

С целью оценить вклад в педагогическую науку в статье рассмотрены педагогические взгляды хирурга Н.П. Тринклера, а именно его отношение к преподаванию, к студентам, а также его отличия в научной деятельности. Отмечены его достижения в ораторском искусстве во время лекций.

Ключевые слова: преподавательская деятельность, лекция, медицинский университет, анатомический музей, кружок.

Sirenko O. Pedagogic views of the famous surgeon N.P. Trinkler

In order to evaluate the contribution to the pedagogic science, the pedagogic views of N.P. Trinkler, the surgeon, namely his attitude to teaching, to students, as well as his achievements in scientific work, were mentioned. His oratory achievements were also highlighted.

Key words: teaching, lecture, medical university, anatomic museum, study group.